

Король О.Д.,

аспірант, юридичний факультет,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Король Д.А.,

аспірант, юридичний факультет,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРИНЦИП СПІВРОБІТНИЦТВА СТОРІН ТА СУДУ В СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Реформа цивільного процесуального законодавства – це важливий і необхідний крок, якого давно очікувало українське суспільство. Удосконалення судового порядку захисту прав громадян України є важливим завданням, під час реалізації якого варто запроваджувати найкращий досвід інших країн, зокрема, щодо забезпечення ефективного, своєчасного та невитратного судочинства. Спрощене провадження є одним з таких варіантів, що дозволяє досягти в розумного балансу і пропорційності в справах, які не потребують застосування всіх інструментів, що наявні в арсеналі цивільного процесу. Певної новелізації також отримав і принцип співробітництва сторін та суду в процесі розгляду і вирішення цивільних справ, який наразі є одним з найактуальніших трендів сучасних європейських реформаторів.

Спрощене позовне провадження цивільного судочинства запроваджене в ЦПК України в редакції Закону України від 03 жовтня 2017 року¹. Загалом, такі провадження діють в більшості країн Ради Європи – за даними СЕРЕJ є 35 з 47 країн-членів².

В Рекомендаціях Комітет Міністрів РЄ неодноразово наполягав на спрощенні та пришвидшенні цивільного судочинства (див. Рекомендацію Комітету міністрів Ради Європи № R (84) 5 про принципи цивільного процесу, спрямовані на поліпшення здійснення правосуддя³ 1984 р. та Рекомендацію R (81) 7 Комітету міністрів щодо шляхів спрощення доступу до правосуддя⁴ 1981 р. та ін.).

Водночас положення ЦПК України, що регулюють спрощений порядок розгляду і вирішення окремих категорій справ, за допомогою яких реалізується принцип пропорційності, містять певні недоліки, зокрема з огляду на необхідність забезпечення принципу співробітництва сторін та суду.

У статті 2 ЦПК України міститься основне завдання цивільного судочинства, яким є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, ін-

¹ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV станом на 01 вересня 2018 р. available at <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20040318/print>

² European Judicial Systems. Efficiency and quality of justice. // CEPEJ Studies. – No 20. – 2012.

³ Principes de procédure civile propres à améliorer le fonctionnement de la justice R (84) 5, 28.02.1984 available at <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603541&SecMode=1&DocId=682116&Usage=2>

⁴ Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам щодо шляхів спрощення доступу до правосуддя, ухвалені Комітетом міністрів РЄ 14 травня 1981 р. available at http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_133

тересів держави. А також положення про те, що суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися цим завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі, тобто повинні взаємодіяти між собою для його реалізації.

Принцип співробітництва сторін та суду є одним з найважливіших принципів цивільного судочинства. Проміжні звіти про результати підготовки проекту Європейського інституту права (ELI) та Міжнародного інституту уніфікації приватного права (UNIDROIT) «Від транскордонних принципів до європейських правил цивільного процесу»⁵ свідчать про те, що цей принцип є одним з провідних і визначальних ідей єдиних Правил (див. К.Ван Рее та А.Узелац). У Принципах транскордонного цивільного процесу, підготовлених спільно Американським інститутом права (ALI) та UNIDROIT⁶, йому також присвячено частину дослідження (див. Дж. Хаззард-мол., а також М. Таруффо).

Варто додати, що загалом принципи цивільного процесу як категорії правової науки зараз набувають нового значення і нового змісту. Зокрема, слід звернути увагу на тенденцію запровадження спільних мінімальних стандартів цивільного процесу в ЄС⁷, що фігурують у підготовленій Комітетом з правових питань від 06 червня 2017 р. Директиві. Спільні мінімальні стандарти цивільного процесу розглядаються як необхідні для формування належної

⁵ From Transnational Principles to European Rules of Civil Procedure available at http://www.europeanlawinstitute.eu/projects/current-projects-contd/article/from-transnational-principles-to-european-rules-of-civil-procedure-2/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=179508&cHash=78dc1e71ac8a0e9b4cb56bdf4801de95. Див. також: Ізарова І.О. Теоретичні засади цивільного процесу ЄС: Монографія / І. О. Ізарова. – Київ: ВД Дакор, 2015. – 336 с. – С. 52–64.

⁶ American Law Institute (ALI)/ UNIDROIT 'Principles of Transnational Civil Procedure' available at <http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf>.

⁷ Report with recommendations to the Commission on common minimum standards of civil procedure in the EU Committee on Legal Affairs, 06 June 2017.

основи для наближення та вдосконалення національного законодавства держав-членів, з огляду на їх гнучкість; відповідно під час підготовки нових положень законодавства про цивільний процес доцільно втілювати загальні узгоджені положення щодо принципів цивільного судочинства⁸.

Отже, цілком логічно, що принцип співробітництва суду і сторін знайшов своє відображення в реформованому ЦПК України, і відповідно має комплексно узгоджуватися з такими принципами цивільного судочинства, як диспозитивність та рівноправність сторін.

Варто відмітити, що умови, за яких розгляд справи може відбуватися в спрощеному порядку і процедура вирішення питання про порядок розгляду справи, не зовсім відповідають зазначеному вище підходу щодо забезпечення співробітництва суду та сторін у процесі. Зокрема, ЦПК однозначно не встановлено, що особа, зобов'язана звернутися до суду в порядку спрощеного провадження у справі, що є малозначною, тобто питання про це вирішуються спільно сторонами і судом. Також у ЦПК немає підстав для відмови у відкритті провадження, повернення, залишення без розгляду або навіть залишення без руху заяви, якщо особа звертається не в передбаченому законом порядку розгляду малозначної справи, тому можна зробити висновок, що спрощений порядок є альтернативним до загального позовного провадження.

Ініціатива розпочати спрощене позовне провадження належить позивачеві, який має право в позовній заяві заявити клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, якщо такий розгляд допускається ЦПК. Клопотання позивача про розгляд справи в порядку спрощеного позовного

⁸ Ізарова Спільні стандарти цивільного процесу в ЄС: загальна характеристика та перспективи реалізації / І.О. Ізарова. // Наукові записки НаУКМА. – 2018. – Т. 1. – С. 55-62.

провадження подається у письмовій формі одночасно з поданням позовної заяви або може міститись у ній.

Подальшу долю цієї справи належить вирішити суду, який під час відкриття провадження має врахувати умови, визначені в частині 1 статті 11, а також у частині 3 статті 274 ЦПК. Одразу зауважимо, що ухвала, в якій судом вирішене питання про порядок розгляду справи – загальний або спрощений, не оскаржується окремо від остаточного рішення суду.

Отже, ці умови мають важливе значення для вирішення справи. Зокрема, значення розгляду справи для сторін дійсно повинно впливати на вибір порядку захисту прав, тому питання про врахування думки сторін щодо розгляду справи у порядку спрощеного провадження варто підняти. Але в даному питанні, на наше переконання, слід виходити з такого.

Право вибору процедури повинне належати позивачеві, який звертається до суду і на якому лежить тягар ініціації процесу, тягар доказування і витрат. Презюмується, якщо позивач є добросовісною стороною, права якої порушено, захист відбудеться в максимально ефективному та раціональному порядку. Відповідач, якщо він добросовісна сторона, буде теж зацікавлений максимально здешевити та пришвидшити процес розгляду спору. Натомість, у разі, якщо відповідач є недобросовісною стороною, що більш ймовірно, в його інтересах затягування процесу та підвищення судових витрат з метою добитися відмови позивача від позову або ускладнити чи унеможливити виконання ухваленого рішення, тому надання йому права вибору процедури захисту буде не доцільно. Для зловживання процесуальними правами більш підходящим є саме загальне позовне провадження. Тому, на наше переконання, регулювання вибору порядку розгляду справи повинен включати право позивача на вибір процедури та повноваження суду з'ясувати, чи не порушується в такому разі закон або інтереси інших осіб. Відповідач має право надати свої заперечення проти позову, але не проти обраного порядку захисту прав позивача.

Якщо ми не наділимо відповідача правом узгоджувати спрощену процедуру розгляду справи, то такі умови як складність справи та її важливість буде достатньо для рішення суду про порядок її розгляду.

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV станом на 01 вересня 2018 р. available at <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20040318/print>.
2. European Judicial Systems. Efficiency and quality of justice. // CEPEJ Studies. – No 20. – 2012.
3. Principes de procédure civile propres à améliorer le fonctionnement de la justice R (84) 5, 28.02.1984 available at <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603541&Sec Mode=1&DocId=682116&Usage=2>.
4. Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам щодо шляхів спрощення доступу до правосуддя, ухвалені Комітетом міністрів РЄ 14 травня 1981 р. available at http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_133.
5. From Transnational Principles to European Rules of Civil Procedure available at http://www.europeanlawinstitute.eu/projects/current-projects-contd/article/from-transnational-principles-to-european-rules-of-civil-procedure-2/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=179508&cHash=78dc1e71ac8a0e9b4cb56bdf4801de95.
6. Ізарова І.О. Теоретичні засади цивільного процесу ЄС : Монографія / І. О. Ізарова. – Київ : ВД Дакор, 2015. – 336 с. – С. 52–64.
7. American Law Institute (ALI)/ UNIDROIT 'Principles of Transnational Civil Procedure' available at <http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf>.
8. Report with recommendations to the Commission on common minimum standards of civil procedure in the EU Committee on Legal Affairs, 06 June 2017.
9. Ізарова Спільні стандарти цивільного процесу в ЄС: загальна характеристика та перспективи реалізації / І.О. Ізарова. // Наукові записки НаУКМА. – 2018. – Т. 1. – С. 55-62.